GRAŽINA BAIKŠTYTĖ

RIMO TUMINO SODAS

TYTO ALBA

GRAŽINA BAIKŠTYTĖ

RIMO TUMINO SODAS

VILNIUS 2012

UDK 792.07(474.5)(092)
Ba-144

Nuotraukos iš Rimo Tumino asmeninio archyvo,
Gražinos Baikštytės asmeninio archyvo,
Valstybinio Vilniaus mažojo teatro,
J. Vachtangovo valstybinio akademinio dramos teatro (Maskva),
Maskvos teatro „Sovremenik“ rinkinių

Nuotraukų autoriai:
Gražina Baikštytė,
Ramūnas Danisevičius,
Dmitrijus Dubinskis,
Dmitrijus Matvejevas (Valstybinio Vilniaus mažojo teatro rinkinys),
Valerijus Miasnikovas (J. Vachtangovo valstybinio akademinio dramos teatro rinkinys),
Jelena Sidiakina (Maskvos teatro „Sovremenik“ rinkinys),
Martynas Sirusas (Valstybinio Vilniaus mažojo teatro rinkinys),
Viktorija Vaišvilaitė-Skirutienė

© Gražina Baikštytė, 2012
© Daiva Šabasevičienė, apžvalginis straipsnis, 2012
© Asta Puikienė, dizainas, 2012
© „Tyto alba“, 2012

ISBN 978-9986-16-926-0

Turinys

7 Įžanga
10 Daiva **Šabasevičienė**
Teatro romantikas
22 Rimas **Tuminas**:
Kai gali pasislėpti sode, dingti, ir tavęs nesuras, – tik tada sodas tampa sodu.
48 Eglė **Gabrėnaitė**:
Rimas visada norėjo labai daug. Aš suprantu tokius žmones.
62 Regimantas **Adomaitis**:
Kas jame sėdi, velnias ar angelas – nežinau...
70 Rimas **Tuminas**:
Ji mane tiesiog atvedė už rankos – paėmė ir įvedė ir į Vilnių, ir į teatro teritoriją.
76 Inga **Burneikaitė-Tuminienė**:
Rimo namais tapo teatras.
88 Valentinas **Tudorakė**:
Man Rimo labai trūksta. Nors mano gyvenimas teatre su juo nebuvo lengvas...
102 Rimas **Tuminas**:
Baisiausias dalykas teatre – nemokšiškumas
110 Andrius **Žebrauskas**:
Jeigu nebūčiau jo sutikęs, ko gero, mano likimas būtų susiklostęs kitaip...
118 Arvydas **Dapšys**:
Tas jo pareiškimas, kad jis su Putinu šnekėsis dėl dujų ar naftos kainų Lietuvai, yra įdomus.
124 Rimas **Tuminas**:
Nenorėčiau teigti, kad viskas įmanoma tik teatre, o ne kine. Ir kine, ir teatre lygiai tokias pat galimybes dabar galiu įžvelgt.
130 Faustas **Latėnas:**
Aš turiu draugą, kuriuo galiu pasitikėti šimtu procentų.
138 Adomas **Jacovskis**:
Man atrodo, Lietuvos kritikai Tuminą nelabai vertina. Toks jausmas, kad jis čia lyg koks antraplanis režisierius.
146 Rimas **Tuminas**:
Šios dienos aš nesuprantu – jos tiesiog nėra.
150 Jokūbas **Bareikis**:
Jis turbūt ir prisiekti gali scenoje, o ne bažnyčioje.
156 Rimas **Tuminas**:
Aš remiuosi lietuviška patirtimi teatre ir lietuvišku autoritetu, lietuviška sąmone.
158 „Štai taip **Tuminas** kalbėjo“
164 Rimas **Tuminas** J. Vachtangovo teatre:
Iki šiol laikausi svečio pozicijos.
176 Liudmila **Ostropolskaja**:
Dirbant su juo man kartais tenka imtis Cerberio vaidmens.

190 Rimas **Tuminas**:
Reikia sujudinti dumblą ežero dugne.
194 Rimas **Tuminas**:
Šios dvi moterys sugadino man gyvenimą.
206 Marina **Nejolova**
Sapnų aiškinimas
214 Sergejus **Garmašas**:
Man tiesiog malonu jį vadinti broliu ir džiaugiuosi, kad jis man atsako tuo pačiu.
222 Rimo **Tumino** pokalbis su Enri **Lolašviliu**:
lietuvis ir gruzinas apie nacionalizmą mene
224 Rimas **Tuminas**:
Liudmila Gurčenko – tai kaip koks monoteatras.
232 Sergejus **Seninas**:
Rimas – mūsų su Liudmila Markovna artimas draugas. Mylimas, patikimas ir labai gerbiamas draugas.
240 Galina **Konovalova**:
Tuminas – kitos kartos režisierius, bet aš jį suprantu.
248 Sergejus **Makoveckis**:
Jei Rimas – svečias, tai labai geras svečias! Aš norėčiau, kad jis kuo ilgiau pas mus svečiuotųsi...
254 Maksimas **Suchanovas**:
Man labai suprantama jo kalba, bet ne visada suprantamas jo metodas.
264 Vladimiras **Simonovas**:
Dirbti su Rimu dabar yra mano teatrinio gyvenimo prasmė.
270 Vladimiras **Vdovičenkovas**:
Rimas – *kankintojas*, bet toks *lengvas kankintojas*... Štai jis *kankina*, o tu vis tiek skrendi, skrendi...
274 Jevgenijus **Kniazevas**:
Jis per arti prie savęs neprisileidžia. Ir teisingai daro...
284 Julija **Borisova**:
Rimo pasaulis keistokas, bet man įdomu, ką jis daro.
288 Jurijus **Šlykovas**:
Mes nepavydime Rimui jo vienkiemio, bet teatro Lietuvoje – labai!
298 Jevgenija **Kregždė**:
Aš manau, kad esu labiau Rimo, o ne B. Ščiukino mokyklos auklėtinė.
302 Anatolijus **Dzivajevas**:
Rimas mano gyvenime atliko labai didelį vaidmenį. Tokį kaip niekas kitas.
306 Alina **Frolenko**:
Čia aš jaučiuosi labai laiminga.
310 Rimas **Tuminas**:
Aš išmokau tai pavadinti. Tai ne įvykiai. Tai atsitikimai.
318 Rimas **Tuminas**:
Maskvoje aš jaučiuosi didesnis lietuvis.
324 Biografija

Žinau, kokių klausimų sulauksiu daugiausia, šiai knygai išvydus dienos šviesą. Jų sulaukdavau vos prasitarusi apie idėją. Kodėl knyga? Ir kodėl apie Rimą Tuminą?

Sentimentai jaunystės laikams? Gal...

Su Rimu mokėmės Maskvoje tuo pat metu: jis GITIS'e, o aš – VGIK'e. Kupini jaunatviško, gal kiek iliuzinio entuziazmo, lietuviai svetimame krašte buvome be galo vieningi. Bendraudavome ne tik su tautiečiais iš savo mokymo įstaigų, bet ir su kitais tuomet Maskvoje dėl įvairių priežasčių gyvenusiais lietuviais: pantomimos režisieriumi Giedriumi Mackevičiumi, įkūrusiu Maskvoje Plastinės dramos teatrą, Vytautu Kernagiu, neakivaizdžiai studijavusiu estrados režisūrą, Janina Miščiukaite ir jos vyru Rimantu Brazaičiu, kurie tuomet keletą metų dirbo Maskvos „Roskoncerte", būsimuoju advokatu – tuometiniu Maskvos M. Lomonosovo universiteto aspirantu, o dabar Lietuvos advokatūros tarybos pirmininku Virginijumi Papirčiu.

Kiek daug jau išėjusių... Liko tik prisiminimai. Reikia skubėti pabūti drauge, išsikalbėti, išsibendrauti, kol dar esame.

Kai Rimui pasakiau apie savo idėją rašyti knygą, į kurią būtų sudėtos jam artimų žmonių ir kolegų nuomonės apie jį, jo paties pasakojimai ir prisiminimai, mano nuostabai, jis sutiko nė nedvejodamas: „Argi aš

galiu tau pasakyti „ne“?“ O aš gi tada dar nežinojau, kad ne tik man, bet ir apskritai niekam jis negali pasakyti to nelemto žodelio „ne“... „Jei aš būčiau moteris, turbūt visą laiką vaikščiočiau nėščia“, – klasika tapusi Rimo Tumino frazė.

Viliuosi, kad jis sutiko ne vien dėl savo negebėjimo atsakyti žmogui. Rimas žinojo, kad esu nemažai laiko praleidusi Maskvoje, tad rusų kultūra ir mentalitetas man gerai pažįstami. Išsyk suspindo akys, kai pradėjo svarstyti, kokius J. Vachtangovo ar „Sovremeniko“ teatrų aktorius derėtų pakalbinti. Man irgi patiko mintis grįžti į studijų laikų miestą, nors puikiai supratau, kad tai jau nebe tas miestas, kurį palikau prieš trisdešimt penkerius metus. Ir mes jau nebe tie...

Labai magėjo pamatyti Rimą Tuminą J. Vachtangovo teatro meno vadovo kėdėje. Tačiau nuvykus į Maskvą iš pradžių laukė kiek proziškesni dalykai – reikėjo padėti Rimui išsirinkti naują būstą. Kartais moteriška logika (ar intuicija?) yra daug tikslesnė...

Dabar J. Vachtangovo teatro meno vadovas gyvena penkios minutės kelio nuo darbo vietos ir, kaip pats juokauja, į teatrą gali nubėgti su šlepetėmis. O ir pats butas puikus – įrengtas prabanga dvelkiančiu stiliumi, patogiai ir gražiai.

Darbo kabinetas teatre taip pat ne ką prastesnis, atitinkantis J. Vachtangovo teatro stilių ir dvasią, bet jau su šiuolaikiniais atributais: plazminiu televizoriumi, kurio ekrane nuolat galima stebėti, kas vyksta scenoje, moderniu kavos virimo aparatu (kaipgi be jo?!). Taip detaliai aprašau teatro meno vadovo kabinetą todėl, kad tai ir yra pagrindiniai Rimo Tumino namai. Jis čia praleidžia daug daugiau laiko negu Maskvos bute. Rytais repeticijos. Po jų, vos įžengus į kabinetą, užplūsta teatro darbuotojai, nešini šūsnimis popierių, kuriuos meno vadovas turi perskaityti ir pasirašyti. O kur dar srautai interesantų iš pačių įvairiausių institucijų su visokiais klausimais ir pasiūlymais! Gerai, jei pasiseka pabėgti į teatro valgyklą... O vakare – spektaklis. Reikia priimti garbius svečius, spėti duoti paskutinius nurodymus aktoriams. Po spektaklių ten nėra įprasta, kaip pas mus, tuojau pat išsilakstyti. Spektaklio aptarimai, bendravimas – tiek, kiek kas pajėgia... Ir taip kasdien.

Ši knyga nepretenduoja į teatrologinę spektaklių analizę. Norėjosi parašyti apie jaunystės laikų draugo gyvenimą ir kūrybą, mintimis at-

sigręžiant į pradžių pradžią – kūrybingo jaunuolio tapsmą didžiu kūrėju – ir vėl sugrįžtant į dabartį, kurioje toli gražu ne kiekvienas menininkas randa savo vietą. Rimas Tuminas ją rado ir savo unikalų talentą sėkmingai realizuoja ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulio teatro scenose.

Žinojau, kad Rimas Tuminas yra įvertintas Rusijos prezidentų Vladimiro Putino ir Dmitrijaus Medvedevo, mylimas reiklios ir išprususios Maskvos teatrinės visuomenės, bet kad taip dievinamas tenykščių teatro korifėjų – net ir mane stebino... Aktoriai, visi kaip susitarę, kalbėjo apie savitą režisieriaus braižą, tą jo „paukščių kalbą", kurią ne išsyk ir gal ne kiekvienas geba perprasti. Bet pajutę, kaip įdomu, nors ir nelengva, dirbti su Tuminu, su kitais režisieriais dirbti nebegali.

Lietuviai kiek kritiškesni. Gal jiems jau nebereikia baimintis, ar juos išugdęs, ant kojų pastatęs ir dabar svetur teatro grandu tapęs jų mokytojas dar kada juos pakvies į savo vaidinimą... Jis juk dabar Mažajame teatre retas svečias. Kur Rimo Tumino namai?..

Knygoje rasite pokalbių su Rimo Tumino kolegomis, aktoriais, draugais Lietuvoje ir Maskvoje, taip pat paties režisieriaus minčių apie teatro paskirtį, gyvenimo vertybes, personažo ir apskritai žmogaus kelionę mus supančiomis sferomis – aštuoniais gyvenimo ratais. Tai kelias į grožį, harmoniją, į amžinybę, kur aštuntame rate jau girdėti kosmoso garsai, angelų choro giesmės. Režisierius sako kartais girdintis tuos kosmoso garsus, nors gal tai apskritai nėra pasiekiama... Jis pats esą dar nepriėjęs penkto ar šešto rato. Dar yra kur eiti.

Kai ėmiausi rašyti knygą, maniau pažįstanti Rimą Tuminą. Klydau. Mes patys gerai savęs nepažįstame ir kiekvienas bandome įminti savo paties mįslę visą gyvenimą.

Gražina Baikštytė

Daiva **Šabasevičienė**

Teatro romantikas

Rimo Tumino vardą labiausiai siejame su Vilniaus mažuoju teatru ir čia sukurtais spektakliais, tačiau jo teatro, kaip atskiro didelio sodo, auginimas prasidėjo tuometiniame Lietuvos valstybiniame akademiniame dramos teatre ir tebesitęsia garsiajame J. Vachtangovo valstybiniame akademiniame dramos teatre Maskvoje. Savo gyvenimo moto tiksliausiai nusakė pats režisierius: „Teatras yra kaip sodas, apie kurį svajojo mano tėvas: kai atvažiuodavome į naują vietą, pradėdavom nuo medžių sodinimo. Kol jie augo, vogiau obuolius, vyšnias iš kitų sodų. Išvažiuodavome į naują vietą nesulaukę vaisių. Čia vėl viskas prasidėdavo iš naujo. Teatras man primena tą sodą, mūsų žemės sodą, kuriame ieškome savo archajinių dainų, paprasčiausių daiktų. Teatras kyla iš kažko primityvaus, negalima jo kurti išprotaujant, moksliškai. Norime būti išmintingi, perkeldami teatrą į kažkokią išskirtinę vietą. O teatras yra tiesiog gražus sodas. Puoselėjant šį sodą nereikalingos aktorinės žvaigždės, tik geri ir sąžiningi žmonės. Jų buvimas – pusė teatro. Kita pusė – mūsų kasdienė kova su mirtimi, kurią prisakome kaip nors nuo savęs atstumti.“ Kas privers režisierių stabtelėti, jei ne žydintis sodas? Kiekvienas trumpas stabtelėjimas vienoje ar kitoje *stotyje* tarytum grąžina Tuminą į vaikystę, kai iš tėvo išmoko sodinti medžius. Jis neieško prarasto laiko, jis augina sodą, kurio žiedai niekada nenuvysta, o jiems byrant prasideda žiedų pūga.

Visos Rimo Tumino repeticijos prasideda nuo asociacijų, prisiminimų, kuriuos jis pasakoja kaip apie dabar vykstančius reiškinius. Jo manymu, teatras gali egzistuoti visur: namuose, prie arbatos. „Visada

jis mumyse, jis tik laukia išraiškos. Žmogaus. Tai yra žiūrovo. Aktorius laukia galimybės atsistoti prieš jį, kalbėti... Pajutau, nuo ko teatras prasideda: nuo žmogaus, nuo aktoriaus, nuo jo santykio su menu, su gyvenimu. Galima viską surežisuoti, paversti teatru. O aš manau, kad teatras slypi atvirume. Paimti, pasigriebti tą, kurį tu kuri, vaidini, sujungti su savimi, įtikėti savimi labiau negu tuo, ką tu darai, ką kuri, ir su juo kartu šokti šokį, kad kartais būtų ir graudu, ir liūdna, ir smagu, ir džiaugsminga." Dirbdami su Tuminu aktoriai pripažįsta, kad šio režisieriaus teatras atrandamas per pojūčius, milimetras po milimetro – kol sukuriama visuma, o šis žaidimas pojūčiais ir sudaro spektaklio kūrimo esmę.

Rimas Tuminas pastatė kelias dešimtis spektaklių, garsinančių ne tik Lietuvos, bet ir užsienio teatrus. Tai Valdo Kukulo „Čia nebus mirties" (Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras, 1988), Antono Čechovo „Vyšnių sodas" (Vilniaus mažasis teatras, 1990), Grigorijaus Kanovičiaus „Nusišypsok mums, Viešpatie" (VMT, 1994), Molière'o „Don Žuanas" (Islandijos nacionalinis teatras, 1995), Michailo Lermontovo „Maskaradas" (VMT, 1997), Sofoklio „Edipas karalius" (Lietuvos nacionalinis dramos teatras, 1998), Williamo Shakespeare'o „Romeo ir Džuljeta" („Teatr Wspolczesny", Vroclavas, 2001), Nikolajaus Gogolio „Revizorius" (VMT, 2001), Fiodoro Dostojevskio „Idiotas" (Geteborgo miesto teatras, Švedija, 2004), Mariaus Ivaškevičiaus „Madagaskaras" (VMT, 2004), A. Čechovo „Trys seserys" (VVMT, 2005), Aleksandro Gribojedovo „Vargas dėl proto" (teatras „Sovremenik", Maskva, 2007), W. Shakespeare'o „Troilas ir Kresida" (J. Vachtangovo valstybinis akademinis dramos teatras, 2008), A. Čechovo „Žuvėdra" (VVMT, 2009), A. Čechovo „Dėdė Vania" (J. Vachtangovo valstybinis akademinis dramos teatras, 2009), M. Ivaškevičiaus „Mistras" (VVMT, 2010). Tumino pastatyti spektakliai buvo rodomi JAV, Kanadoje, Anglijoje, Lenkijoje, Suomijoje, Islandijoje, Rusijoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, Airijoje, Italijoje, Meksikoje ir kitur; ne vienas jų pelnė įvairių prizų tarptautiniuose teatrų festivaliuose.

Rimas Tuminas yra ne vien režisierius, bet ir visos kultūros kūrėjas. Jo dėka 1990 m. kovo 2 d. įkurtas Vilniaus mažasis teatras, o po ilgo ir nuoseklaus darbo teatrui suteiktos naujos patalpos: 2005 m. lapkričio 11 d. žiūrovai buvo pakviesti į Mažojo teatro sceną Gedimino pr. 22.

Tai buvo ypatingas įvykis ne tik trupei, bet ir visam Lietuvos teatrui: daugiau nei dvidešimt metų gyvavęs teatras, matęs ir šilto, ir šalto, Tumino dėka galėjo pakelti savosios scenos uždangą. Tai – ne suplanuotas ar įsteigtas teatras, o natūraliai užsimezgusi gyvybė, kurios širdis visad buvo ir išliko Rimas Tuminas. Aktorius Vytautas Šapranauskas prisimena, kaip buvo kuriamas Mažasis teatras: „Kai prasidėjo „Vyšnių sodo“ repeticijos, aš išėjau iš Rusų dramos teatro (*kuriame jis ligi tol vaidino – D. Š.*) ir perėjau į Mažąjį. Aš, beje, buvau pirmasis šio teatro darbuotojas – ar tik ne ūkio dalies vedėjas? Dar nebuvo Mažojo teatro, o mano pareigos jau buvo.“ Taip Tuminas, negalėdamas suteikti jokių socialinių garantijų, aplink save būrė talentingus teatro žmones. Ir šiandien, įžengęs į teatro rūmus, visur gali jausti šio režisieriaus ranką. Čia viskas lyg namuose – švaru, šviesu, beveik tobula. Šitas „beveik“ garantuoja ieškojimų galimybę, kuri teatro mene visada yra svarbiausias veiksnys. Teatras nėra pastatas, bet teatras nėra ir vien tik spektakliai.

Dar 1988 metais Rimo Tumino statytas „Čia nebus mirties“ subūrė šiandienius Mažojo teatro signatarus, vėliau trupė augo, ėmėsi pačių įvairiausių dramos kūrinių. Mažojo teatro simboliu tapo Grigorijaus Kanovičiaus „Nusišypsok mums, Viešpatie“: filmo, sukurto teatro atidarymo proga, leitmotyvu tapo pagrindinių spektaklio personažų kelionė į Gedimino pr. 22, kurią tiek scenoje, tiek filme puikiai „įveikė“ Sigitas Račkys, Vytautas Grigolis, Gediminas Girdvainis, Vytautas Šapranauskas ir Andrius Žebrauskas.

Ypatingas atvejis Vilniaus mažojo teatro ir Rimo Tumino kūrybos istorijoje – spektaklis „Vyšnių sodas“, pirmą kartą suvaidintas 1990 m. Kalėdų ir 1991-ųjų išvakarėse (1990-12-23). Ką bendra tada su atgimstančios Lietuvos nuotaikomis turėjo A. Čechovo pjesė? „Ar dabar tinkamas metas žiūrėti, kaip kažkas sielojasi dėl dvaro – parduos jį ar ne? – klausė anuomet „Vyšnių sodo“ režisierius. – Nuostabu, bet spektaklis padvelkė pranašiška nuojauta tragiškų įvykių, kurie netrukus, sausį, sukrėtė Lietuvą ir pasaulį. Aš klausiau savęs – kaip suprasti tokį sutapimą? Kitos tautos, svetimos epochos klasikas, o pajutau tragišką mūsų likimo dvelksmą: tarp priespaudos, neteisybės ir laisvės.“

Ar pasikeitė A. Čechovas, apie kurį režisierius aktoriams visada pasakoja kaip apie seną mielą bičiulį, po „Vyšnių sodo“ premjeros praėjus

daugeliui metų? „Čechovas prie mūsų dar labiau priartėjo, o ir pats pajaunėjo, – tikina Rimas Tuminas. – Dabar atrodo, kad jis reikalauja jaunystės, jaunatviško nežinojimo, sutrikimo. Jis reikalauja pirmapradžio, naivaus, atviro teatrališkumo. Jis pats atsikrato apaugusių neva „čechoviškų“ intonacijų. Jam reikia humoro, laisvumo, skaidrumo, vaiskumo, švaros, o ne daugiaprasmių pauzių, ne atodūsių, ne slapukavimo.“ Tuminas kalbasi su dramaturgais kaip lygiavertis pašnekovas, ir tai spektakliams suteikia gyvybės.

Nuo Mažojo teatro pirmagimio „Vyšnių sodo“ režisierius dvidešimt metų valė laiko, rutinos, tariamo „čechoviškumo“ apnašas. Todėl šio spektaklio niekaip negalima vadinti muziejiniu. Gal tai spektaklis – atsisveikinimas su XX amžiumi? Gal tai Tumino kūrybinio gyvenimo vertikalė – nes jis yra praėjusio amžiaus tyrinėtojas? Teatrui reikalinga laiko distancija. Vieni gali siekti ateities aiškiaregystės, kiti – tyrinėdami praeitį, triuškinti dabarties pranašystes. „Mūsų profesijos bėda ta, kad mes negalime nieko palikti sau, reikia nuolat viską atiduoti, viskuo dalytis. Norisi visą laiką būti vargšu, būti sumuštam, nuogam, kad galėtum vėl pradėti kaupti, vilktis kokius nors literatūrinius, kultūrinius drabužius, – dalijasi mintimis Rimas Tuminas. – Perskaitai kokią knygą – ir vieno iš jos personažų likimas netikėtai pasirodo panašus, pavyzdžiui, į „Vyšnių sodo“ veikėjų istorijas.“ Režisierius ilgai pasakodavo apie tai aktoriams, išklausydavo jų mintis – ir, žiūrėk, kitas „Vyšnių sodo“ spektaklis jau šiek tiek kitoks. „Prieiti prie geros dramaturgijos, sustiprinti aktoriaus meistriškumo pozicijas, mokėjimą paradoksaliai veikti ir analizuoti, suderinti veiksmą su antiveiksmu“, – štai kas režisieriui buvo svarbu auginant Mažojo teatro *sodą*. Apie „Vyšnių sodą“ režisierius yra prasitaręs: „Šis spektaklis mane išmokė nepykti ant laiko. Mums tik atrodo, kad bėgant metams kažką kaupiame, bet iš tiesų juk tik nuolat prarandam. „Vyšnių sodas“ mus mokė neišvengiamybės – atiduoti, prarasti, atsisakyti. Tai teatro išmintis.“

Rimas Tuminas besąlygiškai tiki tais, su kuriais dirba. Šis jausmas atsirado iš tikėjimo teatro stebuklu, iš sugebėjimo gyvenimo paradoksą paversti regimu reiškiniu. „Premjeroje žmogų slepiam, keliam aktorių, o žiūrovas per aktorių pirmiausia mato žmogų ir tik paskui aktorių. Esu linkęs tikėti stebuklais. Jei tiki žmogumi, gali sukurti tokias

situacijas, kuriose įvyksta stebuklas: atsiranda siela. Man svarbiausia teatre tvarka, švara ir tyla. Nes tik tuomet įmanoma kūryba. Teatras – tai meilės jėga, kuri gali atskleisti vidinius gyvenimo reiškinius ir stebinti, žavėti žmoguje slypinčiomis beribėmis galimybėmis“, – tvirtina režisierius.

Visoje kūryboje Rimui Tuminui svarbu atkreipti dėmesį į „švelniąją teatro jėgą”, kuri jam – vienas iš esminių teatro principų. Jis siekia į gyvenimą grąžinti tai, kas laikoma atgyvenomis, – senus daiktus, sąvokas ir jausmus. „Iš prigimties aš alchemikas: iš pagalbinių patalpų galiu įsirengti kabinetą, iš vandens visada svajojau padaryti nektarą, o iš teatro – teatrą. Mūsų bendras tikslas – sukurti gerąjį teatrą, turint omeny tai, ką turime sakydami „geras žmogus“. Jeigu kas mus taip pavadins, būsim laimingi“, – svarsto apie savo sėkmės prielaidas režisierius.

Pastaraisiais metais įvairiuose teatruose Tumino sukurti spektakliai ne tik garsina šių teatrų vardą, bet ir suteikia progą su šiuo režisieriumi kūrybiškai bendradarbiauti talentingiems aktoriams. Aktoriais Tuminas itin pasitiki. Su jais dirbdamas jis niekada nereikalauja rezultato iš karto, jo siekia tarytum užuominomis. Jam svarbi aktorių patirtis, jų „namų darbai“. Repeticijų metu jis kartu su aktoriumi personažo iliuziją kuria iš trapių ir paprastų detalių. O atskleidęs vieno ar kito aktoriaus talentą, niekada to nenuslepia. Prieš keletą metų (2010) turėjome galimybę stebėti, kaip režisierius sugretina du vienos aktorinės kraujo grupės aktorius – Arūną Sakalauską ir gastrolių iš Maskvos atvykusį Sergejų Makoveckį. Jų susitikimas toje pačioje scenoje, Nacionaliniame dramos teatre, kur buvo vaidinamas „Revizorius“, tapo ypatingu atveju. Aktoriai, kalbėdami skirtingomis kalbomis, vienas greta kito ne tik nejautė įtampos, bet ir suteikė naujų niuansų, kurie papildė išradingumu kvėpuojantį spektaklį. „Nebyliosiose“ scenose, kur siaučia tuminiški užmojai, žiūrovų salė net suošdavo nuo grandininės reakcijos, aktoriams atskleidžiant Gogolio prasmių pasaulį.

Rimas Tuminas – poetiškos sielos žmogus, todėl jo emocijos kartais nesuvaldomos, o tai ypač vertina aktoriai. Jie dažnai prisimena laikotarpį iki premjeros – repeticijų metu Tuminas sukuria tokią atmosferą, kurioje aktoriams drąsu ir gera dirbti. Kartu su režisieriumi per jausmus jie smelkiasi į protą, o ne priešingai. Gal dėl to jį įdomu stebėti

per repeticijas: Tuminas dažnai lipa į sceną rodyti, o tai provokuoja savotišką aktorių žaidimą, kuris tampa spektaklio kodu. Pasibaigus repeticijoms išryškėja prasminiai spektaklio ženklai, nes tik atsipalaidavę aktoriai gali nujausti šio režisieriaus „ėjimus“. Pamažu jie tampa gyvenimo filosofais, suprantančiais, kad šia diena ir rytdiena niekas nesibaigia. Neskubri repeticijų atmosfera, kurioje spektaklis pradedamas repetuoti iš naujo ir visai kitaip, režisieriaus išmintis ir subtilus humoras augina aktorių kaip asmenybę. V. Šapranauskas prisimena: „Tuminas visus spektaklius repetuoja tarytum Čechovo principu: „Žmonės geria arbatą, o tuo metu dūžta jų likimai.“ O mes lygiai taip pat: sėdėdavome, gerdavome kavą bufete. Jis sėdi, kasosi barzdą ir svarsto, koks galėtų būti vienos ar kitos scenos sprendimas. Nieko lyg ir nevyksta. Jeigu tu sugebi atsirinkti tame „kompiuteryje“, iš tos visos informacijos, ką jisai sušneka, tai gerai. Kaip sakoma, arba duota, arba ne.“

Kuriamas spektaklis primena tylų sodo žydėjimą, jis tampa svarbiausiu kūrybos impulsu, leidžiančiu kiekvienam aktoriui įsijausti į ritmingai alsuojantį kūrinį. Aktorius Regimantas Adomaitis nebijo prisipažinti: „Repetuojant „Maskaradą“ (Kazarinas – *D. Š.*) daug ko nesupratau, Tumino užduotis buvo sunku suvokti, bet vėliau, pamatęs spektaklį, supratau, kodėl buvo svarbus būtent toks sprendimas, tokia vaidmens kryptis. Buvo atrasta visai kitokia egzistencijos motyvacija.“

Teko kalbėtis su daugeliu Mažojo teatro vyriausios kartos aktorių, ir visi pašnekovai savo apmąstymus kreipdavo tik į Rimą Tuminą. Be jo šis teatras neįsivaizduojamas. Tuminas vadinamas visaip: „kelionės kitur varikliu“, „garo katilu“, „elektros jėgaine“ ir t. t. Juk būtent Tuminas išprovokavo naujo teatro atsiradimo būtinybę.

Rimas Tuminas ir sodas – dvi nedalomos sąvokos, susijusios matomais ir nematomais ryšiais, sukūrusios stebuklingą režisūros pasaulį, kuriame telpa ir spektakliai, ir žmonių likimai. „Neduok Dieve „pastatyti“ spektaklį! Žodis „statyti“ neturi reikšmių „pradžia“ ir „galas“. Spektaklį reikia „prijungti“ prie gyvenimo, suteikti jam potencinės energijos. Negalima paimti „gabalėlį gyvenimo“, išanalizuoti ir vėl „įstatyti“ į gyvenimą, nes gyvenimas jau būna nuėjęs pirmyn. Vadinasi, kurti reikia šitam traukiny – važiuojant jame ir rodant jame. Visada stengiuosi sukurti laiko palydėtuvių scenoje jausmą.“ Tai Rimo Tumino mintys.

Daugiau nei prieš šimtą metų A. Čechovas supriešino dramos teoriją ir teatro praktiką, ardė tradicinę scenos veiksmo, konflikto, dialogo, siužeto sampratą; panašiai ir Tuminas koreguoja įsigalėjusius šiuolaikinio teatro principus ir naujo teatrinio proceso atodangų ieško ten, kur iš pirmo žvilgsnio viskas atrodo sena ir pažįstama. Aktorė, šiuo metu ir režisieriaus asistentė Jūratė Brogaitė sako: „Viena iš Tumino išskirtiniausių savybių – „atkasti" temą, aktualią tik šiandien. Trumpai pasidžiaugti tuo žmogum, didžiuotis juo, pagailėti, gerbti – ir būtinai būtinai mylėti. Gal dėl to jo spektakliai tokie suprantami, artimi, atpažįstami žiūrovams. Jis – režisierius, kuris nestato spektaklių sau! Jis tik nori priminti sau ir kitiems, kas išgyventa senelių, tėvų ir mūsų pačių."

Kiekviename spektaklyje Tuminas idėjas kuria abstrakčioje filosofinėje erdvėje, o žemiškų tiesų pranašu paprastai tampa vienas ar kitas personažas. Jų tekstai Tumino dėka prisipildo dokumentiškai skausmingų minčių apie šią dieną. Režisierius per aktorius primena, kad nuo pjesės parašymo laiko praėjus net daugiau nei šimtui metų žmonių gyvenime niekas nepasikeitė. Todėl dažname Tumino spektaklyje viena ar kita scena skamba kaip atviras dialogas ir su savimi, ir su žiūrovais. Režisierius ne tik nuolat pats mokosi iš A. Čechovo, W. Shakespeare'o, bet ir savo aktorius skatina naujai apmąstyti šių teatro genijų kūrybą. Prisiliesdami prie jų veikalų ir ieškodami tikslių dramaturgijos analizės būdų, stebime ne vien praeities kultūros įtaką šiuolaikinei, bet ir tai, kaip nauja atsiveria sename.

Klasikinės dramaturgijos patirčiai reikia naujo dramaturginio veiksmo įteisinimo, kuris leidžia suvokti ir spektaklio, ir vaidmens esmę. Todėl Tuminas visada vertino jaunus aktorius. Vos baigęs režisūros mokslus Maskvoje, Valstybiniame A. Lunačiarskio teatro institute (GITIS), jis 1981 metais pradėjo dėstyti Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija). Tuminas ne kartą yra pabrėžęs, kad „teatras – vis tiek jaunų žmonių darbas". Jam svarbūs jų likimai: „Jeigu trejus metus teatre jaunas žmogus nedirba, jis tiesiog apmiršta ir lieka pažeistas." Jaunas aktorius mokosi ne tik valdyti personažo energiją, bet ir paverčia ją dramaturginiu procesu, plėtoja šį procesą.

Savo spektakliuose Tuminas dažnai minoriškai primena, jog gyvenimas visus paverčia lėlėmis, tačiau, būdamas romantikas, nebijo pasakyti, kad tik sielos jaunystė gali išgelbėti pasaulį. Kad išgirstum angelų balsus, pamatytum dangų, išpuoštą deimantais, reikia tikėti gailestingumu. Spektaklių finalinėse scenose dažnai regime blankią šviesą, į kurią personažai panyra lyg į savo vienatvę, lyg į lėtai slenkantį savo ir mūsų gyvenimo laiką. Ir kuo greičiau gyvename, tuo laikas slenka lėčiau, nors mes to pripažinti nenorime. Ankstyvuosiuose spektakliuose Tuminui labiau rūpėjo „mažojo žmogaus" tema (Lietuvos valstybiniame akademiniame dramos teatre pastatytuose spektakliuose „Tyli naktis", „Svečiai atvyksta prieš perkūniją, arba Sausainiai su gvazdikėliais", „Tarytum mes nepažįstami", „Ir vėlei tenai, kur marios šviesų"), o pastarųjų metų kūriniuose audringa, kartais net į parodiją linkusi režisieriaus energija („Vargas dėl proto", „Troilas ir Kresida", „Mistras"), papildoma dramaturgų tekstais, kartais virsta tulžingomis, įnirtingomis atakomis, kurių metu net patys personažai negali išvengti negrįžtamą gyvenimo irimą pranašaujančių dulkių. Meistriškai versdamas literatūrą teatru, Tuminas kiekviename spektaklyje sluoksniuoja lyriką su satyra, juoką su sielvartu, ilgesį su neapykanta, groteską – su poezija. Jis girdi autorius ir tiksliai atskleidžia spektaklio žanrą. Daug dėmesio skirdamas pavieniams vaidmenims, scenoms, režisierius galiausiai viską sulydo į panoptikumą, primenantį Francisco Goyos kūrinius.

Naujausiuose Tumino spektakliuose jo teatro kelionė tęsiasi. Atrodo, kad jis net nesistengia kurti naujo spektaklio – tik tęsia tai, ką pradėjo lygiai prieš trisdešimt metų. Todėl nestebina nei atpažįstama spektaklio stilistika, nei pagrindinių kūrybos bendrakeleivių – dailininko Adomo Jacovskio ir kompozitoriaus Fausto Latėno – pasirinkimas. Keistas paradoksas: keliaudamas per savo spektaklius, Tuminas vis dėlto sukuria naują kokybę, kuri jo kūrybai suteikia naujų spalvų. Statydamas klasiką, naudodamas daug klasikinių režisūros priemonių, jis naujuosius spektaklius paverčia postmodernistiniais kūriniais. Taip XX amžiaus stilistika įsilieja į šiuolaikinio teatro kontekstą. Švelniai kupiūruodamas autorius, Tuminas padaro daug interpretacinių atradimų. Kai kurie dramų sakiniai ar mizanscenos tampa naujomis meninėmis aksiomomis, iš kurių net būtų galima sudaryti tam tikrą spektaklių

įvaizdžių ir reikšmių žodynėlį (kad ir Tumino pamėgti lagaminai ar pulkelis judančių žmonių).

Rimas Tuminas šiandien nesirenka vientisų, aiškiai apibrėžiamų dramos kūrinių, kuriuos galėtų romantizuoti, nes tikriausiai nemato harmoningos meilės, jo herojai, skirtingai nei Romeo, pavyduliauja, jų aistrų prigimtis materiali. Režisieriui svarbu parodyti, kaip kančia brandina herojų mintis apie tai, kad dievai seniai apleido šį pasaulį, o mes kaip ligą paveldėjome visų epochų nuopuolius. Tuminas nesiūlo jokios išeities – jis ragina surasti ir suprasti dabartį.

Kad ir kuriam teatrui Rimas Tuminas vadovautų – Lietuvos nacionaliniam, Mažajam ar J. Vachtangovo, – jam svarbiausia nesusmulkėti, nenusileisti, neparsiduoti. Rūpindamasis Mažojo teatro likimu, viename savo laiške jis prasitarė: „Nors teatras ir *mažasis*, tačiau reikalauja didelių idėjų...“

Mūsų laikų ir kultūros fragmentiškumas atsispindi visuose teatruose. Tuminas sistemingai siekia jį nugalėti: „Aš pats už laisvas valdymo formas. Tačiau griežtai pasisakau prieš totalinį teatro griovimą.“ Tuminas siekia, kad teatro trupę sudarytų apie 85 procentus nuolatinių aktorių, o prie jų kas penkeri metai prisidėtų keli jauni aktoriai. „Mes ilgai buvome valstybiniai teatrai. Istorija įrodė jų pranašumą. Puikus pavyzdys – Juozo Miltinio teatras. Ten išaugo didingi aktoriai. Tokie pat procesai vyko visuose teatruose. Juose brendo daug asmenybių. Ir tik vėliau jomis pasinaudojo įvairios televizijos. Dėl socialinių pokyčių Lietuvoje siekiama išformuoti trupes. Atsiranda baimė, atsiranda kova. Iškyla esminiai klausimai: ar naikiname, ar laukiame atsitiktinių reiškinių? Šiuo metu bandoma sunaikinti menininkų gimimo namus, sunaikinti svarbius menininkų formavimosi procesus“, – sako režisierius. Viename interviu Dandi teatro („Dundee Rep Theatre“, Škotija) vadovas Dominicas Hillas prasitarė, kad, kai Tuminas buvo pakviestas į šį teatrą ne vien kaip režisierius, bet ir kaip tam tikras misionierius, kurio tikslas – parengti ansamblinio teatro pagrindus, praėjus dvejiems metams rezultatai akivaizdūs: „Pradėjome justi Rimo Tumino, kaip ansamblinio teatro kūrėjo, svarbą mūsų teatrui. Skirtingai nei Londono, Dandi žiūrovai pripažino ansamblio svarbą.“ Tuminui visą gyvenimą rūpėjo, kad teatras neprarastų gebėjimo kalbėti universaliam žiūrovui.

Rimas Tuminas taip apibūdina teatro misiją: „Į šią kelionę turėtų vesti ansamblis, didžiulė energetika, didžiulis informacinis kamuolys.“ Jo pagrindinis tikslas – suburti kolektyvą, paversti jį „vieningu, išpažįstančiu bendras vertybes, dalyvaujančiu kūrybiniame procese ansambliu“. Pradėjęs vadovauti, jis atvirai prisipažįsta: jei to nepavyks pasiekti per porą metų, atsistatydins. Visur, kur dirba, Tuminas yra laukiamas, gerbiamas, ir kiekviena trupė po išsiskyrimo išgyvena akivaizdžią krizę. Rusijos spauda ne kartą stebėjosi, kaip Tuminui per tokį trumpą laiką iš skirtingų aktorių pavyko sukurti galingą ansamblį. Po „Troilo ir Kresidos“ premjeros (2008), praėjus vos metams nuo Tumino vadovavimo pradžios, tapo aišku, kad J. Vachtangovo teatrą jis pavertė vienu Rusijos teatro lyderių.

Režisierius drąsiai vertina savo pašaukimą: „Reikia pamažu išeiti ir apskritai jaustis svečiu. Atėjai į teatrą, ir jauskis svečiu. Kai buvome jauni ir mums reikėjo namų, aš teigiau, kad teatras turi būti namai. Bet reikia vis pratintis suprasti, kad esi laikinas svečias. Ne tik žemėje, bet pirmiausia – teatre.“ Žūstantis grožis ir negrįžtamai prarastos harmonijos tema persmelkusi visą Rimo Tumino kūrybą. Tačiau režisierius nebijo iš stoties į stotį keliauti su lagaminu. Augindamas savo teatro sodą, jis tarytum tapo gyvu „Vyšnių sodo“ personažu: jis žino, kada reikia sugrįžti, kad galėtų apgenėti senas, džiūstančias ir sodo grožį gožiančias šakas.

„Nusišypsok mums, Viešpatie“. Vilniaus mažasis teatras, 1994

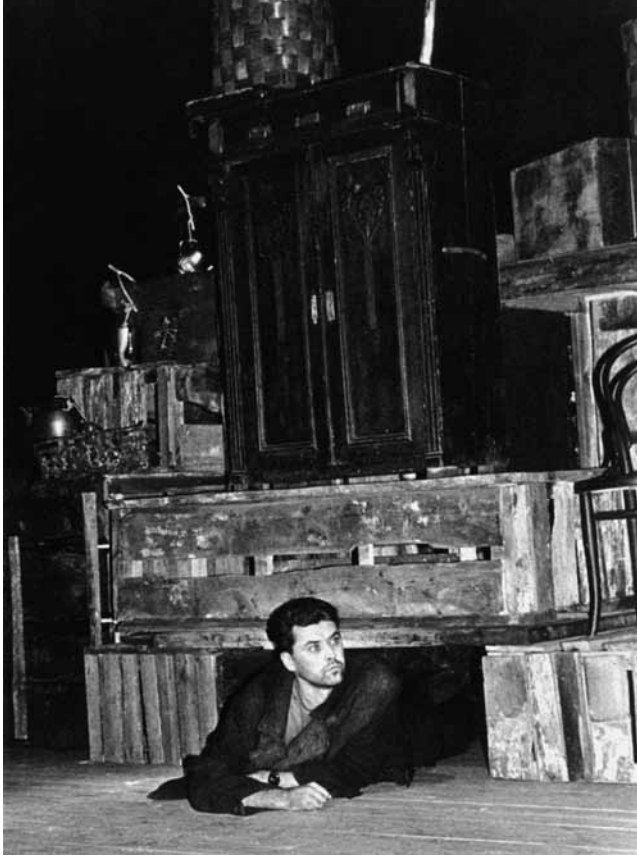

Rimas **Tuminas**:

Kai gali pasislėpti sode, dingti, ir tavęs nesuras, – tik tada sodas tampa sodu.

Mano tėvas šiaip buvo Antanas, o pavardė – Tumėnas. 1938-aisiais jis su dvejais metais jaunesniu broliu išvažiavo į Baltarusiją. Tėvo tėvas, mano senelis, pasiėmė du sūnus ir išvažiavo uždarbiauti. Jie netapo Baltarusijos piliečiais, bet pagal visus Tarybų Sąjungos įstatymus turėjo įsiregistruoti. Po metų tėvą ir jo brolį paėmė į sovietų armiją, ten reikėjo tarnauti trejus ar net ketverius metus. O tada prasidėjo karas. Dėdė, tėvo brolis, pirmomis karo dienomis žuvo, tėvas liko gyvas.

Penkiametis Rimas Tuminas su tėvais ir vyresniu broliu Vladu

Gal jam padėjo išgyventi tai, kad jo gražią rašyseną pastebėjo štabo viršininkas. Tuomet buvo cenzūra: tikrindavo visus laiškus, tada ir pamatė, kad tėvo rašysena nuostabi – tiesiog kaligrafiška. Rašė idealiai! Rašysena kaip koks meno kūrinys! Ir tėvą paėmė dirbti į štabą. Tai jį ir išgelbėjo.

Tą jo puikią rašyseną prisiminiau, kai stačiau F. Dostojevskio „Kunigaikštį Myškiną“. Scenoje, kai jį priima į darbą, sekretorius klausia, ką jis moka, tai jis, ore rašydamas raides, sako: „Rašau.“ Ta rašysena man kažkaip asocijavosi, ir aš tai perkėliau į spektaklį.

Po karo tėvas sugalvojo pasikeisti pavardę. Jam nepatiko „ė“ jo pavardėje – kažkaip neskambėjo. Keisdamas pavardę iš Tumėno į Tuminą, tėvas kartu pakeitė ir vardą iš Antano į Vladą. Ten, kur būdavo išduodami dokumentai, dažniausiai dirbdavo rusai, tai ir užrašė *Vladimir*, ir tik vėliau buvo perrašyta į Vladą. Vladimiras tada jam skambėjo geriau negu Antanas. Taip ir liko Vladas Tuminas.

O kai įvedė tėvavardžius, aš tapau Rimu Vladimirovičiumi. Tiesa, senuose dokumentuose tėvavardis dar tebebuvo įrašytas „Antano“, todėl kai „Sovremeniko“ teatre pirmą kartą stačiau „Revizorių“, prisistačiau Antonovičiumi. Dabar esu Vladimirovičius.

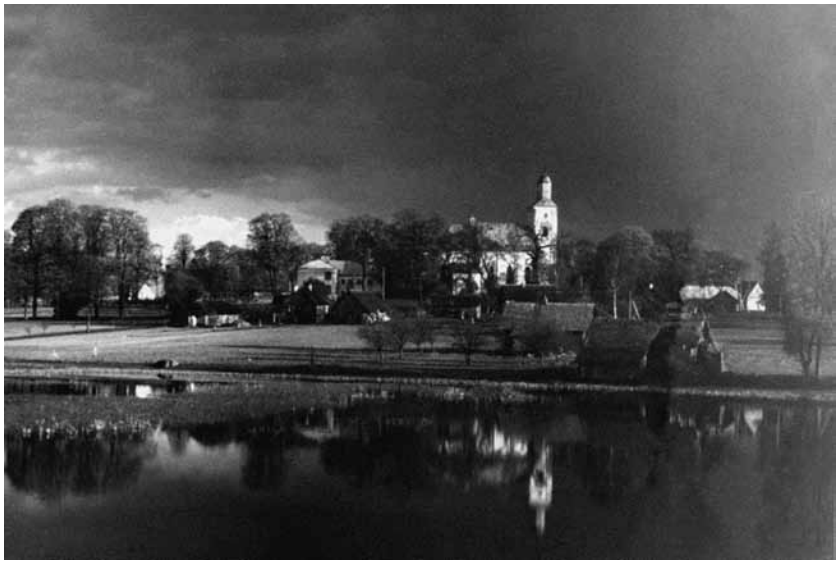

Videniškiai. Čia prasidėjo dvylikamečio Rimo kino mechaniko „karjera“

Tėvas nemėgo pasakoti apie karą. Pradėdavo, sustodavo prie kelių epizodų ir iš karto nutildavo. Labai išgyveno. Jis buvo kontūzytas, ir tai atsiliepė jo charakteriui. Pasidarė nestabilus, greitai užsidegantis, emocingas, jautriai į viską reaguodavo. Bet turėjo savyje ir vienatvės, kažkokios nevilties... Pamenu, sėdėdavo sodo gale ištisas valandas.

Tai ir Tu taip sėdi...

(*Juokiasi*) Matyt, kartais „užsidarai“, sėdi ir nekreipi dėmesio, o čia visi žmonės eina, praeina kažkaip... Reikia atsiriboti, nes kitaip – sudėtinga.

Bijojai tėvo?

Taip, aš jo bijojau. Niekada nebuvo jokių sentimentų... Bet jis buvo šeimos gynėjas. Jis, be abejo, visus mus mylėjo, bet tokia savotiška, keista meile – griežta, gal net atžagaria.

Aš kartais savyje pastebiu jo savybių. Tas kampuotumas toks... Norėčiau būti aristokratiškų manierų, tokių lengvų, grakščių... O mano rankos grubios, kaip ir tėvo. Ir nosį jo paveldėjau. Akis iš mamos.

Kai Endriejavo mokykloje pradėjome mokytis rusų literatūros, prisimenu rusų kalbos mokytojos pamoką apie Michailą Lermontovą:

„Лермонтов был смуглого лица“ („Lermontovas buvo tamsaus gymio“). Na, visi ir klausia, kas tai yra „смуглое лицо“? Mokytoja galvojo, galvojo ir tarė: „Na, štai Tuminas – „смуглое лицо“. O kai ir pati mokytoja suabejojo mano tautybe, man taip skaudu pasidarė... Parėjau namo, pasakoju mamai, verkiu ir klausiu: „Mama, tai kokios aš tautybės, kad „смуглое лицо“?“

Tai tą tamsų gymį iš tėvo paveldėjai?

Taip, bet gal jis ne tiek „įdegęs“ buvo...

O charakteris kieno?

Gal ir tėvo manyje yra... Bet kažkokiu dvasinio pasaulio jutimu, jei galima taip sakyti, tai mamos. Gal intuicija ar netgi sentimentalumas, gailestis, užuojauta – čia mamos savybės.

Mama buvo švelni, subtilių bruožų. Labai išgyveno, kad jos antakiai, kaip ji sakydavo: „Ai, kaip kiaulės... Nėra jų, nėra tų antakių...“ Ji buvo brunetė, bet antakiai kažkodėl šviesūs ir siauručiai. Išgyvendavo dėl to ir, atsimenu, vis juos pasijuodindavo.

Mama buvo gyvų akių, bet nuolat kažkoks liūdesys joje. Vis liūdėdavo... Bėgant metams vis dažniau atsidusdavo. Ką nors daro kambaryje ar virtuvėje ir vis atsidūsta. Man nuo vaikystės tas jos dūsavimas išliko toks liūdnas, gailus kažkoks... Norėdavai

Tėvas ir mama

kuo nors padėti, bet nežinodavai kaip... Paskui tie atodūsiai kartodavosi dažniau, vis dažniau...

Tavo rusiškos šaknys iš mamos?

Taip. Ji iš sentikių. Istorija sena.

Dar nuo Petro I laikų pradėjo persekioti sentikius. Buvo vykdomos represijos. Mamos šeima buvo pasiturintys žmonės. Prosenelė – bajoraitė iš Pskovo apskrities. Kadangi buvo turtingi, galėjo bėgti. Taip apsigyveno Lietuvoje. Nemažai buvo sentikių kaimų Lietuvoje, kai kas važiavo ir toliau – į Lenkiją.

Aš tik prieš mamos mirtį sužinojau, kad ji priėmė katalikų tikėjimą, norėdama ištekėti už mano tėvo ir *paimti šliūbą*. Viskas buvo slapta. Niekas nežinojo, kad ji tapo katalike. Tai buvo meilės istorija. Mano tėvo tėvai neleido tuoktis be *šliūbo*. Tais laikais buvo didelė nuodėmė taip gyventi. Mama pakeitė ir vardą. Iš Veros tapo Veronika – Verutė.

Kadangi tėvas buvo nepastovaus ir karšto charakterio, dažnai kivirčydavosi su rajono valdžia. Jis aiškiai išreiškė protestą, kai demaskavo Staliną – nebuvo už Staliną, bet manė, kad negalima to daryti per vieną dieną. Gyvenom, tikėjom, tiksliau, vertė tikėti – ir staiga viskas kitaip! Jo nuomone, šitaip nedaro žmonės ir juolab komunistai. Tai moralės, etikos ir partinės pozicijos klausimas. Tėvas pats viską buvo perėjęs, jo šeimoje buvo represuotų, bet taip elgtis... Staiga dabar jau „šluostomės kojas“!

Juk dažnai ir mes, pripažinkim, taip darydavom ir darom savo gyvenime. Atrodo, gerbėm, garbinom, bet staiga sužinom, kad tas žmogus „ne toks“, ir jau gatavi jį su žemėmis sumaišyti.

Ar Tu tada visa tai suvokei?

Ne, nesuvokiau. Nesupratau, kodėl mes vis kraustomės. Tuos laikus menkai prisimenu, bet žinau, kad jau buvome pakeitę kelias vietas. Iš Kelmės rajono persikėlėme į Molėtų Aluntos kraštą, iš ten į Rusnę – Pagrynių kaimą už Šilutės Nemuno link. Ten jau aš kažką prisimenu. Persikėlėme vėl atgal į Videniškius, į Molėtų rajoną, o iš ten – į Klaipėdos rajoną, Endriejavą. Taip visur po trejus ketverius metus nugyventa. Baisiausia būdavo palikti kraštą, mokyklos draugus. Tik spėji priprasti, ir vėl reikia išvažiuoti.

Aš atsimenu tą *polutarką,* kurią mes naudojome kraustydamiesi.

Šiaip gyvenime visi daiktai „veidu“ į tave žiūri: spinta, bufetas ir veidrodis, stalas, kėdės, kokia nors skrynia, etažerė ir būtinai – palmė! Visa tai kraudavome į mašiną. Ir tada tu matydavai tą išvirkščią sofos ar spintos pusę, kur vaikystėje neužlįsdavai. Lįsdavai juk tik į spintą, o ne už jos. Kai kraustaisi, pamatai, kokios negražios tos daiktų kitos pusės: maišinė medžiaga, pertraukta virvute, viskas padriskę, kažkokios lentutės...

Sukrovus viską į mašiną ir jau ruošiantis važiuoti, man taip darydavosi gaila mamos, savęs... Ir tėvo... Ir čia viskas? Visas mūsų gyvenimas? Pririštas veidrodis, spinta kita puse, palmė...

Bet kai išstatai „veidu“ į mus, atrodo gražu! Kaip koks teatras, kai ta ana spintos ar sofos pusė pasakoja daugiau. Ir tada pradedi domėtis ta kita puse, o ne ta gražiąja, nes čia – mūsų gyvenimas!..

Dirbdami teatre, mes esame anoje pusėje, o žiūrovams atrodo gražesnė ta priekinė – *paradinė,* nes tik ją rodo. Žiūrovas nemato kitos pusės. O kiek reikia nueiti, kad ją pažintum! Gyvenimui už nugaros reikia užeiti ir pasižiūrėti...

Tėvas išvažiavo į Klaipėdą ir ten lankė jūreivystės kursus. Tai buvo populiari profesija ir galbūt pati pelningiausia. Ten pakliuvus ir užsieniai atsiveria... Klaipėda buvo gana nemažas prekybos ir žvejybos uostas.

Į savo pirmą reisą tėvas išėjo neilgam – dviem trims mėnesiams. Išlipęs kažkur į krantą, gal Vokietijoje ar Lenkijoje (o tai mums buvo dar tolimos šalys), nupirko servizą. Jėzusmarija, koks tai buvo daiktas! Girdėtas, kažkur gal matytas, bet ne visi galėjo jį turėti.

Tėvas manė, kad dabar jau praturtės, galės dirbti ir uždirbti, laukė kitų pasiūlymų. Ir kaip tik tuo metu vienas lietuvis jūreivis perbėgo į amerikiečių laivą. Kai vandenyne susitikdavo laivai, vykdavo vizitai iš laivo į laivą – laivų kapitonai lankydavo vienas kitą. O čia vienas iš jūreivių peršoko į kitą laivą. Tai buvo baisi istorija! Jūreivį grąžino. Jis buvo žiauriai sumuštas. Holivudas ir filmą buvo pastatęs, kaip amerikiečiai nehumaniškai pasielgė ir nepriėmė jūreivio prašymo. Na, tada ir prasi-

dėjo „didysis valymas“. Įsikišus Maskvai, tėvą *komisavo* – uždraudė tuos plaukiojimus. Tai reiškė, kad uždraudė viską... O jis taip stengėsi, mokėsi kursuose, tikėjosi...

Tas servizas tapo šiokios tokios gerovės simboliu, ir staiga viskas atimta. Tėvui buvo penkiasdešimt penkeri – dar jaunas ir likęs be nieko. Jis tada užsidarė. Bandė kažką dirbti, uždarbiauti...

Vis dažniau užsidarydavo kooperatinio buto, kuriame gyveno, sandėliuke, pradėjo ten virti *samagoną*. Vis dažniau įsijungdavo „Amerikos balsą“, gaudydavo jį per visus čirškimus ir trukdžius.

Tėvas savo gražia kaligrafine rašysena, žinoma, rašė laiškus ir į CK, ir į Klaipėdos partijos komitetą. Mintis mokėjo dėstyti labai tiksliai. Kruopščiai dirbdavo prie kiekvieno laiško ar dokumento, niekada nebūdavo jokių *kleckų* ar pataisymų – visada perrašydavo. Suderindavo savo aistringo charakterio proveržius su tuo skrupulingumu.

Trylikametis Rimas Tuminas Endriejave

Į laiškus jam niekas neatsakė... Tada jis padėjo partinį bilietą, sakydamas: „Jei partija netiki manimi, tai ir aš ja netikiu.“ Žinoma, jį pašalino iš partijos. Iš partijos juk niekas neišeina...

Tada tėvas galutinai tapo disidentu, nors nevykdė jokios veiklos. Tuo požiūriu jis buvo vienišius. Nuo karo pabaigos, nepakęsdamas visų šitų permainų, nuo tos tvarkos ėjo, kaip ir kiekvienas, į neapykantą.

Tėvas mirė 1987 metais.

Taigi, tėvas dingo iš Endriejavo, mus paliko. Man buvo 14–15 metų, ir aš pradėjau dirbti. Vasarą dirbau kelių valdyboje. Tai buvo sezoninis uždarbis. Nuo Endriejavo iki Ablingos reikėdavo šienauti pakeles ir kirsti krūmus. Siaubas! Žvyrkelis, karštis, dulkės, uodai, musės... Bet uždirbdavau neblogai. Mama nedirbo, šeimą išlaikiau aš. Jau buvo ir broliukas atsiradęs. Kaip tik tada, kai jis gimė, tėvas išvažiavo.

Rimas Tuminas su trejais metais vyresniu broliu Vladu. Jie gimę tą patį mėnesį ir tą pačią dieną – sausio 20-ąją

Rimas Tuminas (priekyje kairėje) spaliukas su bendramoksliais pirmūnais

Tiesa, dar triušius auginau. Atsimenu, prašiau arklio, nes toli buvo važiuoti iki Gargždų į priėmimo punktą. Surinkdavau triušius ir veždavau į tą punktą. O jie greitai veisdavosi, tik išrūšiuoti reikėdavo.

Labai gerai pamenu, kad maždaug už trisdešimt triušių gavau dvidešimt aštuonis rublius. Tais laikais kaime tai buvo labai geri pinigai. Už dvidešimt du rublius nusipirkau kostiumą! Kažkodėl žalią. Kas ten man užėjo? Gal man gražu tada buvo? Toks paauglio žalias kostiumėlis (*juokiasi*)...

Metus gyvenome tarnybiniame name. Mums buvo skirta pusė trobos. Turėjome karvę, paršiuką, vištų. Aš buvau tikras ūkininkas. Ir šienaudavau, ir malkas skaldydavau. Mokslai man nelabai rūpėjo.

Dar pamenu, kaip vaikystėje laukdavau liepos mėnesio... Tėvas siųsdavo mane: „Na, atrodo, agurką jau galima skinti.“ Aš bėgu to agurko, bet niekaip nerandu. O tėvas visada rasdavo. Jis ryte patikrina – yra

agurkas, o paskui eina ir rodo, kur yra. Tėvas visada kažkodėl būdavo pirmas! Ir jo agurkas visada būdavo didesnis už kitus.

Aš labai gerai atsimenu, kad pirmą agurką dalydavomės ir ragaudavome. Taip ir liko tas agurko kvapas... Dabar, kai paragauju kokį agurką iš savo daržo, visada prisimenu vaikystę. Tie kvapai pomidoro, šviežios bulvės... Dabar niekas taip nebekvepia, o jei ir kvepia, tai retai...

Vaikystė man reiškia labai daug... Na, turbūt kaip ir kiekvienam žmogui. Kam nors gal atrodo nereikšmingi epizodai, bet jie labai svarbūs tavo gyvenime.

Jie *sopa,* nes tu pamatai, kad įvykiu netapo... O paskui transformuojasi – atsiranda reikšmė. Koks nors vaizdas, reginys ar gal koks atsitikimas – net ne įvykis – tampa tau reikšmingas.

Su kinu tikrą epopėją turėjau! Dar Videniškiuose pradėjau rodyti kiną. Man tada buvo 12 metų. Gavau Švietimo skyriaus leidimą dirbti kino mechaniku. Mano darbo knygelėje buvo įrašyta rusiškai „моторист кинопроектной установки“ („kino projekcinio įrenginio motoristas“). Motoras stovėdavo šalia, jį užkurdavau, kad elektrą gamintų.

Pirmas filmas buvo amerikiečių „Tarzanas“. Buvo paimtas trofėjinis filmas ir padarytos kopijos.

Žmonių nesusirinkdavo daug. Kaip ir dabar, tekdavo dėl jų kovoti (*juokiasi*). Visgi būdavo šioks toks planas. Žmonės nelabai eidavo. Kaime į kiną reaguodavo atsargiai. Kai rodydavau filmus vaikams, verždavosi visa mokykla, o pagyvenę tik keli ateidavo, dar kunigėlis ar zakristijonas. Vis reikėdavo prisivilioti...

Iš Videniškių su kinu važiuodavau į kitus kaimus. Kolūkio pirmininkas man duodavo nemokamai arklį, pasiimdavau vaikus – savo bendraamžius, susikraudavau dėžes, aparatūrą, paklodę-ekraną ir daržinėje ar vasaros vakarą prie daržinės rodydavau kiną.

Buvo toks rusiškas filmas apie motoristą – kino mechaniką. Pažiūrėjau ir nustebau, pamatęs savo vaikystės kelius!

Tą savo kino motoristo „karjerą“ paskui tęsiau ir Endriejave. Jau žinojau, kas ir kaip. Ten jau buvo stacionarus kino klubas. Penktadieniais ir šeštadieniais vaikams po pamokų rodydavau vaikiškus filmus. Iš

pradžių būdavo daugiau amerikietiškų filmų, bet jau ateidavo ir rusiškų, čekiškų. Daugiausia banalios meilės istorijos. Matyt, specialiai atrinkdavo lengvus, suprantamus filmus – humaniškus, gerus, kur gražūs žmonės.

Tada įsitaisiau garsiakalbį lauke. Buvo magnetofonas „Aidas“ – pirmasis lietuviškas. Aš kaip mokėdamas ir susigaudydamas tuose laideliuose kažkaip prijungiau ir išvedžiau iš klubo į lauką. Prieš seansą aštuntą valandą vakaro paleisdavau muziką – lietuvišką estradą.

Kartą atvažiavo Jaunimo teatras su spektakliu – Johno Osborne'o „Atsigręžk rūstybėje“. Tai buvo spektaklis suaugusiesiems, bet ir šiaip į tokius vakarus mūsų, vaikų, neįleisdavo, o aš tuo pat metu turėjau filmą rodyti Kultūros namuose. Spektaklis turėjo būti vaidinamas tokiame ilgame barake, likusiame nuo karo metų. Tas barakas – mokyklos sporto salė. Jame buvo daugiau vietos, o Kultūros namai – nedidukė salė su kino ekranu.

Tapome labai dideliais konkurentais. Visi, žinoma, ėjo į teatrą, o aš leidau muziką, bet pats labai norėjau pažiūrėti spektaklį, nors ir buvau perspėtas, kad vaikams negalima. Filmas neįvyko: teatras mane nugalėjo. Nesusirinko žmonės. Turėjau teisę nerodyti, jei susirenka mažiau nei penki žmonės. Bilietas kainavo 20 kapeikų. Vieną rublį surinkdavai ir turėdavai demonstruoti. Aš kartais pats dar 20 kapeikų primokėdavau, kad tik galėčiau rodyti. Man labai patikdavo tas procesas. Prieš kiną drebėdavau iš jaudulio ir įdomumo!

Taigi tą dieną kino nebuvo. Aš viską uždariau ir, žinodamas landas į tą baraką, kur vyko spektaklis, prasibrovęs pro scenos apačią, atėjau jau į pačią pabaigą. Barakas buvo senas, galėjai pralįsti ir veiksmą stebėti pro plyšius.

Staiga girdžiu, aktorius Rolandas Butkevičius sako: „Žinot, gražus jūsų kaimas. Atvažiavau, išėjau pasivaikščioti, ir ką aš girdžiu? Tokiame kaime staiga girdžiu mūsų estrados melodijas, kai taip norisi tylos – Dievo dovanotos tylos! O čia skamba tas pats kaip visuose Vilniaus restoranuose ir kavinėse.“

Susirietęs kentėjau iš pykčio ir neteisybės ir tik viena galvojau: „Ak, jums ten nusibodo?! O mums kaip nusibodo karvių mykimas, šunų lojimas ir varlių kvaksėjimas, uodai ir musės! Jums gera šnekėti. O mums

Videniškių vidurinės mokyklos pirmūnai. Rimas Tuminas – antras iš kairės

gi taip norisi išgirsti tą muziką!“ Juk grodavau tik pusvalandį ar dvidešimt minučių iki seanso.

Man vienas kaimynas yra sakęs: „Štai laisčiau daržą ir išgirdau tas mūsų melodijas... Oi, ačiū tau, sūneli, kad taip linksmini! Taip ir norisi išeiti, pasėdėti, pasiklausyti...“ O atvažiavo Butkevičius ir mokytojams, atėjusiems pažiūrėti spektaklio, tokį dalyką pasakė! Aš jam po penkiolikos metų papasakojau apie šitą mūsų susitikimą. Jis, žinoma, neatsiminė...

Kitą dieną mane išsikvietė mokyklos direktorius ir uždraudė leisti muziką. Neaiškino kodėl, tik sakė, kad yra tokia nuomonė... Jam, žinoma, aktorius – autoritetas! Siaubas, kaip aš išgyvenau! Tiesa, po kiek laiko vėl leido, bet tokį neteisybės jausmą užgniaužiau...

Šeštadieniais po filmo vykdavo šokiai. Aš juos organizuodavau. Išstumdydavau palei kraštus suolus ir leisdavau muziką. Pats nešokau. Nuo to laiko niekada gyvenime nesu šokęs, tiek buvau tų šokių prisižiūrėjęs. Keistai viskas atrodė... Įjungi tą mechaniką, ir svetimi, visai nepažįstami žmonės sueina, apsikabina. Išjungi – jie sustoja, paleidžia rankas. Tiek teko žiūrėti į visa tai, kad man tas šokis tapo toks juokingas ir dirbtinis!..

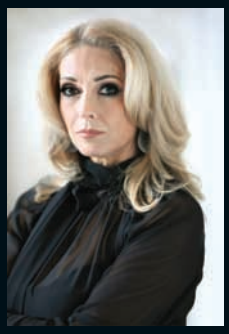

Ši knyga nepretenduoja į teatrologinę spektaklių analizę. Norėjosi parašyti apie jaunystės laikų draugo gyvenimą ir kūrybą, mintimis atsigręžiant į pradžių pradžią – kūrybingo jaunuolio tapsmą didžiu kūrėju – ir vėl sugrįžtant į dabartį, kurioje ne kiekvienas menininkas randa savo vietą. Rimas Tuminas ją rado ir savo unikalų talentą sėkmingai realizuoja ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulio teatro scenose.

Žinojau, kad Rimas Tuminas yra įvertintas Rusijos prezidentų Vladimiro Putino ir Dmitrijaus Medvedevo, mylimas reiklios ir išprususios Maskvos teatrinės visuomenės, bet kad taip dievinamas tenykščių teatro korifėjų – net ir mane stebino... Aktoriai, visi kaip susitarę, kalbėjo apie savitą režisieriaus braižą, tą jo „paukščių kalbą“, kurią ne išsyk ir gal ne kiekvienas geba perprasti. Bet pajutę, kaip įdomu, nors ir nelengva, dirbti su Tuminu, su kitais režisieriais dirbti nebegali.

Lietuviai kiek kritiškesni. Gal jiems jau nebereikia baimintis, ar juos išugdęs, ant kojų pastatęs ir dabar svetur teatro grandu tapęs jų mokytojas dar kada juos pakvies į savo vaidinimą... Jis juk dabar Mažajame teatre retas svečias. Kur Rimo Tumino namai?..

Knygoje rasite pokalbių su Rimo Tumino kolegomis, aktoriais, draugais Lietuvoje ir Maskvoje, taip pat paties režisieriaus minčių apie teatro paskirtį, gyvenimo vertybes, personažo ir apskritai žmogaus kelionę mus supančiomis sferomis – aštuoniais gyvenimo ratais. Tai kelias į grožį, į amžinybę, kur aštuntame rate jau girdėti kosmoso garsai, angelų choro giesmės. Režisierius sako kartais girdintis tuos kosmoso garsus, nors gal tai apskritai nėra pasiekiama... Jis pats esą dar nepriėjęs penkto ar šešto rato. Dar yra kur eiti.
Kai ėmiausi rašyti knygą, maniau pažįstanti Rimą Tuminą. Klydau. Mes patys gerai savęs nepažįstame ir kiekvienas bandome įminti savo paties mįslę visą gyvenimą.

Gražina Baikštytė

Neįdomus esu. Nieko neužmušiau, nieko nepavogiau. Tiesa, atsimenu, šokoladą pavogiau vieną kartą iš kaimo parduotuvės. Tai va... Nei ištremtas, nei pasodintas, nei nužudęs, nei pavogęs, nei romantikas... Neįdomus visiškai. Nėr ką pasakoti... Greičiau nevykėlis gyvenime, tik iš manęs stabą padarė.

Kad pradėtum statyti spektaklį, turi susirgti. Sveikas būdamas negali... Aš nekalbu, kad reikia susirgti pačia tema. Tai amžina liga, kaip ir aktorystė, kaip režisūra – nepagydoma. Bet vis tiek turi dar kažkokių tos nesibaigiančios ligos paūmėjimų sulaukti, įveikti tam tikrą nuoskaudą ar jausmų antplūdį: taurių, gražių ir kilnių, kad galėtum suvokti, ko dabar reikia. O tie visi meniniai principai... Aš nežinau... Jie visada yra blefas, kai bandoma nusakyti savo gyvenimo ar kūrybos kreivę – viziją. Tai tik vizija ir yra, daugiau nieko. Netikiu visu tuo! Yra laikas esamasis ir laikas pažadėtasis.

Rimas Tuminas

ISBN 978-9986-16-926-0
9 789986 169260
TYTO ALBA
www.tytoalba.lt